

HERØY KIRKE, HERØY KOMMUNE, NORDLAND

Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022

Nina Kjølsten Jernæs og Iver Schonhowd

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Herøy kirke, Herøy kommune, Nordland Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 143	Publiseringsdato 12.12.2022
	Prosjektnummer 1022278-01	Sider 15
	Avdeling Konservering	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Nina Kjølseth Jernæs og Iver Schonhowd	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-290-5	Oppdragstidspunkt / periode utført Sept-okt 2022
	Forsidebilde Altertavle, 1674. Fotograf: Nina Kjølseth Jernæs, NIKU.	

Prosjektleder Nina Kjølseth Jernæs
Prosjektmedarbeider(e) Iver Schonhowd
Kvalitetssikrer Kjersti Marie Ellewsen

Oppdragsgiver / finansiert av Riksantikvaren
--

Sammendrag Som ledd i de nasjonale oppgavene tildelt fra Klima- og miljødepartementet gjennomfører NIKU i samarbeid med Riksantikvaren tilstandsregistrering av kunst og inventar i norske kirker årlig. I 2022 gikk turen til Helgelandskysten i Nordland. Det ble gjennomført en tilstandsregistrering av kunst og inventar i Herøy kirke i september 2022. En altertavle datert til 1674, en lysekrone i 2 etasjer med til sammen 16 lysarmer og en disk fikk tilstandsgrad (TG) 2, resten av de registrerte gjenstandene var i god stand og fikk TG 1.
Abstract In collaboration with The Directorate for Cultural Heritage, NIKU carries out condition registration of art and furnishings in Norwegian churches annually. This is a part of the national tasks assigned by the Ministry of Climate and the Environment. In 2022, the trip went to the coastal area of Helgeland in Nordland County. A condition assessment of art, inventory and interior was carried out in Herøy church in September 2022. The altar piece from 1674, a two-levelled chandelier and a silver platter were assessed and given the condition grade (TG) 2. The rest of the registered items were in good condition and got TG 1.

Emneord kirkekunst, kirkeinventar, tilstandsregistrering, konservering
Keywords Religious art, church inventory, condition assessment, conservation

Avdelingsleder
 Kjersti Marie Ellewsen

Innholdsfortegnelse

1	Prosjektopplysninger	6
2	Bakgrunn for tilstandsregistreringene	6
3	Sammendrag av tilstandsregistreringen i Herøy kirke i 2022	7
3.1	Kunst/inventar med tilstandsgrad 2	7
3.2	Kunst/inventar med tilstandsgrad 1	7
4	Ytterligere anbefalinger	8
5	Kilder	9
6	Fotografier september 2022	9

1 Prosjektopplysninger

Kirke:	Kulturminne ID 84564-1, Herøy kirke, Herøy kommune, Nordland
Kirketype:	Middelalderkirke i mur, stilistisk datert til før 1220. Langkirken ble doblet i lengde mot vest i 1880.
Vernestatus:	Automatisk fredet
Klimaregistrering:	Nei
Bruksfrekvens:	Ofte i bruk
Oppvarming:	Kirkens oppvarming består av moderne stråleovner, såkalt smart oppvarming, med muligheter for rask oppvarming og nedkjøling. Hviletemperaturen er satt til 10 °C, og brukstemperatur til 20 – 21 °C.
Belysning:	Elektrisk belysning
Befaring:	28.09.2022
Registratorer:	Nina Kjølsten Jernæs og Iver Schonhowd, NIKU
Rapport:	12.12.2022
Foto:	Nina Kjølsten Jernæs, NIKU, og Henrik Smith, Riksantikvaren
Prosjekt:	Tilstandsregistrering av kunst og inventar i kirker 2022.

2 Bakgrunn for tilstandsregistreringene

Tilstandsregistreringene er gjennomført i samarbeid med Riksantikvaren, og med nasjonale midler fra Klima- og miljødepartementet. Formålet er å vurdere og registrere tilstanden på veggfast og flyttbar kunst og inventar. Tilstandsregistreringen vil fungere som et grunnlagsdokument for videre planlegging av vedlikehold, sikring og konservering av kunst og inventar i kirkene.

Tilstanden ble undersøkt i hovedsak visuelt og registrert på stedet. De viktigste dataene som blir registrert er følgende:

- Objekttype (altertavle, prekestol, veggdekor osv.).
- Objektbeskrivelse (gjenstandens utforming, f.eks. dekor og farger, og størrelse).
- Gjenstandsmateriale (hovedmaterialene som gjenstanden består av).
- Tilstandsgrad (Tilstandsgraden registreres med tallverdier fra TG 0 – 3, hvor TG 0 betyr god tilstand, ingen tiltak nødvendig, TG 1 stabil tilstand (gjenstanden kan ha noen skader, men ingen aktivitet i skadene) overvåking anbefales, TG 2 noe skadeutvikling registrert, overvåking/behandling anbefales og TG 3 dårlig tilstand med betydelig skadeutvikling registrert og behandling nødvendig). TG 9 benyttes dersom man ikke har anledning til å utføre tilstrekkelig undersøkelse, for eksempel på grunn av plassering.
- Tilstandsbeskrivelse (en forklaring av tallverdiene).
- Bevaringsgrad (Hvor mye av gjenstanden som er opprinnelig, og eventuelle nyere overmalinger, mangler ved gjenstanden, avdekkinger osv.).
- Skadeårsak (tørkeskader, lyspåvirkning osv.) dersom kjent.
- Tiltakstype (f.eks. overvåking, behandling mm. Vurderes først og fremst ut fra tilstandsgrad og i en viss grad bevaringsgrad og verdi).

Dataene fra registreringene legges inn i Riksantikvarens datasystem, Askeladden, mens denne rapporten er et sammendrag av registreringene som er utført.

3 Sammendrag av tilstandsregistreringen i Herøy kirke i 2022

Herøy kirke har flere gjenstander fra 16- og 1700-tallet, deriblant en altertavle og en prekestol. Ellers finner man flere gjenstandstyper i metall som lysestaker og lysekroner i messing og kirkesølv i form av kalk, disk og oblatskrin. Av de registrerte gjenstandene fikk altertavlen, en lysekrone med 16 lysarmer fordelt på to etasjer samt en disk tilstandsgrad (TG) 2, resten av gjenstandene fikk TG 1. Grunnen til at altertavlen fikk TG 2, var at det ble observert en god del muggdannelser på den. Det ble også registrert noe mugg på prekestolen, men mindre i omfang. På grunn av disse funnene bør en se på om luftfuktigheten kan være noe høy i perioder av året.

3.1 Kunst/inventar med tilstandsgrad 2

Objekt: Altertavlen i koret er tredelt med motivene Nattverden, Korsfestelsen og Oppstandelsen. Hovedmotivene flankeres av Moses og Aron og to marmorerte pilastre. Hovedfargen på omrammingen er blå, og den er en oppmaling. Den seirende Kristus er øverst. Altertavlen er skåret i tre, malt med olje og forgylt, og er datert 1674. Mål: bredde ca. 280 cm, høyde ca. 385 cm, og dybde 29 cm. *Bevaringsgrad:* Altertavlen har en del overmalinger. *Tilstandsvurdering:* Konstruksjonsmessig er altertavlen i god tilstand. På overflater som ikke er overmalte, er det en generell slitasje. Altertavlen har tidligere blitt rensset og refernissert, fernissen er ujevnt lagt på og den har gulnet. På nedre del av Aron er det noe løs maling. Litt stearinsøl på predella. Det er muggflekker, først og fremst på hovedmotiv og på Moses. Det er muggflekkene som først og fremst gjør at altertavlen får TG 2. *Anbefaling:* Overvåking av selve altertavlen for å se om det er en utvikling av muggflekkene. Det bør også settes inn en fuktighetsmåler i kirken for å finne ut hvilke perioder på året luftfuktigheten er for høy.

Objekt: Messinglysekroner i to nivåer med åtte lysarmer i hvert nivå, den henger nærmest våpenhuset av de to lysekronene. En figur av Jupiter står på toppen av lysekrona. *Bevaringsgrad:* I første etasje mangler et dekorelement og en lysholder, i andre etasje mangler to lysarmer og et dekorelement. Jupiter mangler en arm og vinger. *Tilstandsvurdering:* Godset har sprukket for alle festene til lysarmene i andre etasje. Det er skrudd ned skruer i bakkant av festet for lysarmene som en midlertidig løsning. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Disk i sølv dekorert med kors på bremmen og innskrift av giverne i bunnen. Disken har en diameter på 15 cm. og oppbevares i safe. *Tilstandsvurdering:* Disken har en relativt kraftig revne i overgangen mellom brem og fat. *Anbefaling:* Disken bør repareres hvis den fortsatt skal være i bruk.

3.2 Kunst/inventar med tilstandsgrad 1

Objekt: Marmorert døpefont fra 1700-tallet. Den blå marmoreringen er en overmaling. Høyden på døpefonten er 86 cm, mens diameteren er 46 cm. Den står vanligvis bak alteret mot nordveggen. *Tilstandsvurdering:* Døpefonten har noen mekaniske skader og noen utfall ned til underliggende malingslag. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: To lysestaker i messing med usikker datering. Høyden er 32 cm, mens diameteren er på 21 cm. Lysestakene er plassert på alterbordet. *Bevaringsgrad:* Mansjett og lysholder er nyere. *Tilstandsvurdering:* Lysholderne er noe ustabile. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: To lysestaker i messing, datert til slutten av 1600-tallet. Lysestakene er et par, men ser ikke helt like ut. Høyden er 23 cm og diameteren er 11,5 cm. Lysestakene er plassert på alterbordet. *Bevaringsgrad:* Den ene lysestaken har en nyere skål. *Tilstandsvurdering:* Stabil. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Døpefont, datert til 1913, med bibelske motiver og norrøne dragemotiver i utskjæringene. Overdelen på døpefonten er kraftig. Den står til vanlig ved korinngangen, ved nordveggen.

Tilstandsvurdering: Tidligere avskallinger er retusjert, særlig på basen, men også noen andre steder. Litt løs maling i øvre del av dragemønsteret. Sprekker i treverket er kittet og retusjert. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Dåpsfat, datert til 1700-tallet, i messing. Dåpsfatet har en bred brem med spunset dekor. På undersiden av fatet er det et navn. Fatet er 42 cm i diameter og 5 cm høyt. *Tilstandsvurdering:* Stabil. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Messinglysekrone, datert 1655, i to nivåer med åtte lysarmer i hvert nivå. Den har skjellformede mansjetter og en kvinnefigur på toppen, og henger nærmest alvertavlen av de to lysekronene. Lysekronen måler 88 cm i høyden og er 90 cm i diameter. *Tilstandsvurdering:* En lysarm i første etasje er brukket, mens det i øverste etasje er det en som mangler, i tillegg til en som er brukket. Brudd på armene på kvinnefiguren. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Kalk i sølv, trolig fra 1600-tallet. Det er et stempel på undersiden. Høyden på kalken er 21 cm og diameteren er på 15 cm. og oppbevares i safe. *Bevaringsgrad:* Kalkens beger er av nyere dato og navnet på givene er gravert inn. *Tilstandsvurdering:* Kalken lekker fra bunnen og brukes ikke. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Oblatskrin i sølv, ukjent datering. Oblatskrinet har en bord rundt på lokk og bunn og et stempel i bunnen. Skrinet måler 11 cm i diameter og er 6 cm høyt, og oppbevares i safe. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Prekestol, datert 1765. Den er dekorert med oljemaling og forgyllinger. Prekestolskurven har fire billedfelt med evangelistene som motiv og ett felt mellom kurv og vegg. Det er tekstfelt under fyllingene med evangelistene. Selve kurven har en høyde på 170 cm og en diameter på 122 cm. Billedfeltene har en bredde på 51 cm. Prekestolen står i skipet inntil korskillet og sydveggen. *Bevaringsgrad:* Omrammingen av billedfeltene er reforgylt. Pilastrene er nå marmorerte, men kan være avdekket tidligere. Det samme gjelder marmoreringen i nedre kant på kurven. *Tilstandsvurdering:* Det er en sprekk i billedfeltet med Johannes og en eldre skade som er stabilisert. Det er også en sprekk i feltet med Matheus. Billedfeltene er matte, nedbrutte og med mugg. Feltet med Johannes har mest mugg. *Anbefaling:* Overvåking. Det bør settes inn en fuktighetsmåler i kirken for å finne ut hvilke perioder på året luftfuktigheten er for høy.

4 Ytterligere anbefalinger

I kapittel 3 gis det anbefalinger for hva som trengs av konservering for å bevare kirkens kunst og interiør. Arbeidet som anbefales utført, krever spesialkompetanse i de aller fleste tilfeller. Det vises derfor til en kartlegging som KA Kirkenes arbeidsgiverorganisasjon, har gjort i 2022. Her beskrives norske kirkers unike samling av kunst, bruksgjenstander og liturgiske gjenstander, som krever egnet kompetanse og erfaring innen arbeid med lignende materiale. Eksempler på dette er malerikonserverator for arbeid med bemalte gjenstander og kunst, gjørtler med erfaring innen reparasjon av kulturhistorisk viktige gjenstander av messing og bronse og sølvsmed med kompetanse på kirkesølv.

Rapporten som omfatter kartlegging av blant annet nødvendig kompetanse for å konservere/restaurere/reparere gjenstander som finnes i norske kirker, er tilgjengelig her: «Kirkens særskilte verdier. Kartlegging av omfang, tilstand og kritisk kompetanse (2022)»:

<https://www.ka.no/service/300851/download/id/719741/name/Kirkenes+s%C3%A6rskilte+verdier+KA+rapport+2022+-+web.pdf>

Det er viktig at alt av eldre kirkeinteriør og liturgiske gjenstander registreres i Kirkebygdatabasen. Dersom dette ikke er gjort, anbefales det å registrere kulturhistoriske gjenstander med tekst og bilder i databasen. Informasjon om enkeltgjenstander i denne rapporten kan brukes som utgangspunkt for beskrivelse

Det anbefales at det utarbeides en plan for beredskap og en verdbergingsplan for enkeltgjenstander dersom dette ikke er gjort.

5 Kilder

Kirkesøk, Kirkebygdatabasen og Riksantikvarens arkiv.

6 Fotografier september 2022

Foto 1: Altertavle, datert 1674. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 2: Moses med muggflekker, detalj fra altertavle. Foto: Nina K. Jernæs, NIKU

Foto 3: Lysekroner med Jupiter på toppen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 4: Disk. Foto: Trine B. Heggheim, Herøy kirkelige fellestråd

Foto 5: Marmorert døpefont. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 6: En av to lysestaker på alterbord.
Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 7: En av to lysestaker fra slutten av
1600-tallet. Foto: Henrik Smith,
Riksantikvaren.

Foto 8: Døpefont, datert 1913. Foto: Henrik
Smith, Riksantikvaren.

Foto 9: Dåpsfat fra 1700-tallet. Foto: Henrik
Smith, Riksantikvaren.

Foto 10: Lysekroner, datert 1655. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto11: Kalk. Foto: Trine B. Heggheim, Herøy kirkelige fellesråd.

Foto 12: Oblatskrin. Foto: Trine B. Heggheim, Herøy kirkelige fellesråd.

Foto 13: Prekestol, datert 1765. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 143

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00